

Apocalyps en ecologie

Op het eerste zicht heeft de mensheid het nooit zo goed gehad : er is nooit zo weinig oorlog, ziekte en honger geweest, er is de laatste jaren steeds minder ongelijkheid tussen landen, onze materiële levensstandaard is nooit zo hoog geweest, we leven langer dan ooit, en de materiële onafhankelijkheid van mensen (m.n. van vrouwen) is veel groter dan vroeger. Ecosystemen kunnen snel evolueren en er kunnen nieuwe evenwichten ontstaan. Zo is er in onze flora en fauna toch al heel veel veranderd in de laatste honderd jaar. Maar we weten dat dit een zeer tijdelijke situatie is. Rond 1970 werden we voor de keuze gesteld om te kiezen ofwel voor duurzame groei, ofwel voor roofofbouw op de natuurlijke rijkdommen. We kozen voor het tweede, met onbezonnen overconsumptie en overbevolking, en leefden dus niet alleen van rendement maar aten ook ons kapitaal op. Toegegeven, sommige grondstoffen zijn wel onbeperkt beschikbaar of vervangbaar, we gaan glas toch niet recyclen om "de planeet te redden". Technologische vooruitgang en onze consumptiekeuzes kunnen in sommige gevallen wel een verschil maken, zo is de landbouwproductie enorm gestegen de laatste vijftig jaar. Maar bij de belangrijkste rijkdommen is het kapitaal zwaar aangetast : water in rivieren en in de bodem, de ecosystemen met hun biodiversiteit op land, in zee en in de bodem, en vooral de chemische samenstelling van lucht en zeewater. Die gevolgen kunnen voor een groot stuk niet teruggedraaid worden, zijn dikwijls niet zo zichtbaar, of tasten andere landen aan dan diegene die het veroorzaakt hebben. Insecten zijn vergiftigd, het zeewater verzuurt. De impact van klimaatverandering door CO₂ is veel groter en blijvender dan die van bvb. een oorlog met kernwapens of een pandemie. Laten we niet vergeten dat de zuurstof in onze lucht er ooit gekomen is door toedoen van bacteriën, dat was twee miljard jaar geleden maar de gevolgen zijn er nog steeds. Duurzame groei kan ons dus niet meer redden, we zijn zoals Dennis Meadows zegt, als vastgebonden in een achtbaan, en kunnen enkel hopen dat we een manier zullen vinden om te overleven. Niet-duurzame groei is per definitie gedoemd om ergens te stoppen. We leven in complexe systemen en er is niet veel nodig om evenwichten te verstoren met catastrofale gevolgen. Visbestanden van kabeljauw kunnen bvb zeer plots ineens storten. In 2007 zagen we hoe slechte weersomstandigheden leden tot wat hogere voedselprijzen, waardoor sommige mensen hun hypotheek niet meer konden afbetalen; hiermee werden de zwakheden van het financiële systeem blootgelegd met verstrekende gevolgen. De groei zal botsen op limieten, en die zullen pijnlijk zijn, maar zullen op verschillende manieren en op een ongelijke manier toeslaan. De verwachting is dat we over de volgende jaren een aantal grote ecologische en economische verstoringen zullen meemaken, met oorlogen en ziektes. Sommige mensen zien de coronavirus pandemie als de eerste van deze reeks verstoringen en als een gevolg van de verstoorte relatie tussen mens en fauna : persoonlijk heb ik daar mijn twijfels over, want een risico op pandemieën hebben we sowieso, maar dat die relatie verstoord is staat wel vast. Als het dagelijkse overleven een harde strijd wordt, gaan we onze democratie nog willen behouden ? Gaan we naar meer of minder solidariteit ? Hoe zullen we in Europa omgaan met de enorme vluchtelingenstromen en oorlogen, die ongetwijfeld zullen volgen in de landen van Afrika en Zuid-Azië, die hun demografische problemen niet kunnen oplossen en daarbovenop de ergste gevolgen van de ontwrichtingen zullen dragen ? De coronacrisis toont dat we drastische maatregelen op korte termijn kunnen nemen, en dat hiervoor draagkracht bestaat. De respons op de maatregelen was over het algemeen bemoedigend, daarbij was het niet duidelijk of het beter liep in een democratisch dan wel in een autoritair bestel. De koolstoftransitie weg van fossiel kan het leed enigzins verzachten, als we snel gaan : het kan mee bepalen of en hoe en waar er nog een toekomst kan zijn voor misschien enkele miljarden mensen. Economisch gezien kunnen we

dit ook best zo snel en volledig mogelijk implementeren zodat we een technologische voorsprong halen op de nieuwe technologieën. Vooralsnog is er weinig animo. Het lijkt een beetje op een huis dat in brand staat en waar geen van de bewoners wil blussen omdat de waterfactuur zagezegd te duur is. De eerste conclusie is dan dat we moeten leren om naar de wetenschap te luisteren. Mensen geven dikwijls de voorkeur aan de gemakkelijkste oplossing die aangereikt wordt, ook als die niet deugt. En wetenschappers zelf hebben het probleem lang onderschat. Er is veel desinformatie, kortzichtigheid en gemakzucht. De tweede is dat we solidariteit moeten blijven uitbouwen over de grenzen heen van landen, daders en slachtoffers, ook met de verslaafden aan consumptie of onwetendheid. We kunnen ons ook troosten met de gedachte dat veel van wat onze levenskwaliteit bepaalt mogelijk blijft zonder veel ecologische belasting : muziek, een fietswandeling, een groene omgeving,...

Van het boek Apocalyps verwacht ik helemaal geen link met ecologie; ik veronderstel dat het enkel te maken heeft met menselijk bestaan en interacties, en dat het als aanvulling bedoeld is om het evangelie beter in perspectief te brengen. Maar was dat eigenlijk wel nodig ? Ik heb bij de opzet van het boek "Apocalyps" toch een dubbel gevoel : enerzijds is het goed dat er naast een heden een "eindverhaal" wordt geplaatst, dat er geen eindoordeel hier en nu hoeft plaats te vinden, nu dat we toch onderhevig zijn aan al die beperkingen van het mens zijn; anderzijds neemt het een beetje het belang van het heden weg, dat we toch moeten leren appreciëren en waarderen.

Paul Osterrieth